

1582. május 13. A lengyel fővárosban, Krakóban fényes esküvői menet kötötte le a polgárok figyelmét. Az ünnepség fényét a király, Báthori István jelenléte is emelte. A boldog pár Wesselényi Ferenc és Sárkány Anna.¹

Sárkány Anna már másodszor állt az oltár elé, első férje Bekes Gáspár volt, aki Báthori ellenségéből lett a király egyik leghűbb szolgája és hadvezére Lengyelországban. De kicsoda a férj, Wesselényi Ferenc?

A család eredete a múlt homályába vész.² Egyes vélemények a családot csehországi, mások Nógrád megyei eredetűnek tartják. Biztos adatokat csak a 16. századból ismerünk, ekkor telepedett le Erdélyben az 1502-ben született és 1584-ben meghalt Wesselényi Farkas.³ Fia, Wesselényi Ferenc már Báthori István udvarában építette jövőjét. Neveltetéséről, iskoláiról semmit sem tudunk. Műveltségére csak következtethettünk abból a tényből, hogy a padovai egyetemen tanult. Báthori István olyan ismert humanista tudós, mint Kovacsózy Farkas mellett őt is udvarába fogadta. Wesselényi Lengyelországba is követte urát, ahol hamarosan a királyi udvartartás vezetője és tanácsúr lett. A tekintélyes, elismert embernek jó kapcsolata lehetett Bekes Gáspárral, ezt bizonyítja Bekes végrendelete, melyből megtudjuk, hogy Wesselényi hitelezett is neki.⁴ Jan Zamoyski levelezése pedig a lengyel urakkal való jó viszonyát mutatja.⁵

Wesselényi Sárkány Anna kezével együtt elnyerte a te-

kintélyes Bekes birtokok egy részét.

Bekes végrendeletének végrehajtója Báthory István és Zamoyski János volt. Wesselényi megkapta a Krakótól 45-km-re levő Lanckrönt⁶ és a birtok sztarosztája lett. Nem sokkal később a birtok mellé királyi adományként megkapta Debnó várkastélyát és birtokát. Ezzel együtt már tekintélyes birtokokat mondhatott magáénak. Erdélyben Hadadot és Sibót birtokolta, innen a család előneve is. A debnói várat 1583 és 1586 között olasz mesterral reneszánsz stílusban építtette át,⁷ és korszerű főúri udvartartást szervezett. Itt látta vendégül Balassi Bálintot, aki a ház úrnőjének szépségét a Célia-versekkel tette halhatatlanná.

Wesselényi igazi reneszánsz főúr volt, bizonyítja ezt a Krakói ferences kolostor kerengőjében ma is látható vörös márvány síremléke, amely nem páncélos lovagot, hanem a kor divatja szerint öltözött főurat ábrázol. Jelzi, hogy nem hadvezér, hanem művelt politikus alussza itt örök álmát. A debnói birtok nem maradt sokáig a család tulajdonában, 1608-ban már lengyel tulajdonosa volt.⁸

Wesselényi Ferenc két fiut nemzett, Pált és Istvánt.

Báthori István halála /1586/ után a magyar urak kiszorultak a lengyel királyi udvarból. Igaz, néhányan letelepedtek az országban, megőrizték Báthori királysága alatt szerzett birtokaikat mint pl. Bekes Gáspár fiai, vagy Sárkány Anna, aki második férje halála után is Lengyelországban maradt.

Wesselényi Pál és István hazaköltözött az erdélyi birtokokra Hadadra és Sibóra, melyeket Báthori István adományo-

nak töredékét - Őrzik egy 1590-ben Bázelen kiadott Seneca összes műveit. A könyv pontos címe: L. Annae Senecae philosophi stoicorum acutissimi opera quae extant omnia in VI. tomos tributa. /Lucius Annaeus Senecának a sztoikus filozófusok legnagyobbikának művei, melyek kiadattak hat kötetben./ Az első lapon a következő possessor bejegyzést olvashatjuk: Hodie Cras Nihil Stephanus Vesselény de Hadad. /Ma holnap semmi/.

A szép bőrkötésű kötet Wesselényi István tulajdona volt, később kisebb fia Miklós örökölte, aki 1656-ban a győri jezsuitáknak adományozta - lévén maga is jezsuita. Erről a címlapon levő bejegyzés tanuskodik: "Collegio Soc. Jesu Jauriensi datus a Nicolaus Wesselény de Hadad; Catalogo inscriptus. 1656. /Jézus Társaság Kollégiuma Győr, adatott Hadadi Wesselényi Miklós által, katalógusba beiratott 1656.¹²

Ma ismereteink szerint csupán ez az egy könyv bizonyítja Wesselényi István műveltségét, igényét a megszerezhető emberi tudás után.

A 17. század elején kezdett Magyarországon is egyre népszerűbbé válni a sztoikus filozófus, Seneca. Hodie Cras Nihil - írta könyvébe Wesselényi István. A magyar valóság csatákkal fekvő és harcokkal ébredő embere a sztoikus filozófiából próbált erőt meríteni a holnaphoz.

A Wesselényi fiúk a koruknak megfelelő főúri nevelést kapták. Wesselényi Ferenc 1616. március másodiktól az olmtzi jezsuita kollégium tanulója, 1619-től pedig a nagyszombati kollégiumban folytatja tanulmányait.¹³

Az ismeretek megszerzése, a tanulás már akkor is sok

pénzt fölemésztett. Ferenc taníttatását sem csupán a birtokok jövedelméből fedezte a családja. 1612. március 12-én kelt Pálffy Katának, Illésházy István özvegyének végrendelete, melyben ezt olvashatjuk: "Az szegény Dersffy Miklós uram két onokájának, Wesselényi István uram két fiának hagyok mindeniknek ezer-ezer forintot taníttatásukra."¹⁴ A pénzt valóban erre a célra fordították, az olmützi kollégium anyakönyvében a következő adatot olvashatjuk:

"Anno Dom 1616 2. Martii inscripti sunt:

Illustres Nobiles ac Generosi: M. /magnifico/ Franciscus Wesselény de Hadad, liber baro de Streczen Hungarus"¹⁵

Vajon milyen kapcsolat lehetett a Wesselényi és az Illésházy család között, hogy a halott nádor özvegye ilyen jelentős összeget hagyott a Wesselényi-fiúkra?

A kérdés megválaszolása érdekében vissza kell ugorjunk néhány évet. A Bocskai felkelés előestéjén vagyunk. Illésházy István 1603. november 11-én éjjel lopva távozik Bécsből. Jóakarói figyelmeztették, hogy a Habsburg udvar felségárulás vádjával bíróság elé akarja állítani.¹⁶ Morva- és magyarországi birtokain át Lengyelországba menekült. Rövid krakkói tartózkodás után érkezett meg bujdosásának menedékhelyére Lanckrona /mai Lanckorona/ Wesselényiné Sárkány Anna, Ferenc apai nagyanyja birtokára. Innen írta leveleit a császárhoz és magyarországi híveihez, többek között Dersffy Miklóshoz.¹⁷ Pálffy Kata végrendelete nem más, mint a hűség jutalma. Az olmützi kollégium rangját és népszerűségét mutatja, hogy Pálffy Pál, a későbbi nádor, Wesselényi előtt szintén tanulója volt az in-

tézménynek.

A morvaországi iskola után a kamaszkorba lépő Wesselényi Ferenc a nagyszombati jezsuitákhoz került. 1619 tavaszán indult öccsével a kollégiumba, ekkor irtak alá öccsével egy 300 forintról szóló váltót, Perényi Borbála végrendeletének a terhére.¹⁸ Czobor János, a végrendelet végrehajtója ezt az összeget ki is fizette.¹⁹

Wesselényi Ferenc 1619-től 1623-ig volt hallgatója a nagyszombati kollégiumnak. Sajnos a kollégium egyetlen, máig fennmaradt anyakönyvéből ez a négy év teljesen hiányzik.²⁰ Ez valószínűleg összefügg azzal a ténnyel, hogy Bethlen Gábor miután bevonult Nagyszombatba, a kollégiumot Kassára költöztette. Nem tudjuk, hogy Wesselényi a kollégium elköltöztetése után a tanulók között maradt-e, de azt sem tudjuk pontosan, hogy a megváltozott körülmények között hogyan működött a kollégium. Ha az anyakönyv esonkaságára gondolunk, akkor föl kell tennünk, hogy a jezsuita intézmény erősen korlátozva vagy egyáltalán nem működött. Rendes körülmények között a jezsuita kollégiumok működését az egységesen Rómában kidolgozott Ratio Studierum alapján szabályozták. Az öt évre elosztott tananyag elsősorban antik latin és görög szerzők munkáira támaszkodott. Wesselényi Ferencnek tehát 1619 tavaszától 1623 végéig kellett a kollégiumban tanulnia.

Említettük, hogy Wesselényi István fejedelmének ismerte el Bethlen Gábort, a fejedelem pedig elfogadta szolgálatát. 1623. február 3-án ezt a levelet írta a fejedelem kapitányainak: "Becsületes hívünk Wesselényi István menvén az mi kegyel-

mes engedelmmükkel némely bizonyos dolgaink végett Lengyelországba, mivel azért az gonosz ut miatt lovai bágyadt állapot-
tal lesznek, intjük kegyelmesen hűségteket, hogy odaérkezvén
városokban adjon szekerei eleiben elegendő lovakat csak Sze-
pesváraljáig."21

De más adat is bizonyítja a Wesselényi család jó kapcsolatát Bethlen Gáborral. A Thurzó levéltárban megtalálhatók azok a reverzálisok, melyeket a Királyi-Magyarország Bethlennek hűséget fogadott nemesei adtak 1621. júniusában a választott magyar királynak. Itt olvasható Wesselényi István sztrecsényi plébánosának az esküje is.²² A megszokott szöveg ebben az esetben egy záradékot is tartalmaz, mely így szól: "Az nagyságos ifju Wesselényi Ferencet vagy hozzá tartozókat őfölsége méltósága ellen tanácsadásommal és egyéb módon is nem tartom, még-
ha gondolom is."

A katolikus plébánosnak konkrétan arra kellett megesküdnie, hogy nem rontja meg a viszonyt az ifjú Wesselényi és Bethlen között. Érdeemes elgondolkodnunk az idézett mondat utolsó szavain: "még ha gondolom is". A vallási ellentétekkel és fanatizmussal terhelt korban ez a pár szó a tolerancia, a türelem alkalmazásáról tanuskodik. A gondolat szabad, bár a tetteket eskü köti.

Wesselényi kapcsolata Bethlennel azért is fontos, mert ha a jezsuita kollégium működése akadozott vagy szünetelt is, ő mégis csak tanult valahol, hiszen későbbi levelei igen olvasott, művelt emberre utalnak. Tanulnia pedig csak fiatal éveiben volt lehetősége. Ezért föl kell tehát tételeznünk, hogy

a kollégium megszűnése esetén Bethlen Gábor környezetében, udvarában sajátíthatta el műveltségének alapjait. Apja ebben segítségére lehetett.

1619-ben más fontos esemény is történt a család életében. Meghalt anyai nagynyja, Perényi Borbála. Végrendeletének két fő örököse volt Czobor János és Wesselényi Ferenc. A végrendelet a Dersffy javakból Perényi Borbálát illető részeket elfejezte a Czobor család három tagja - Imre, János, Erzsébet - és Wesselényi Ferenc és Miklós között. Egyes birtokokat a végakarát kizárólag Czobor János és Wesselényi Ferenc között osztott meg.

Legfontosabb birtok a zólyomi uradalom volt. Perényi Borbála az uradalom reá eső részét a Wesselényi-fiúkra hagyta. Zólyomban legnagyobb része Esterházy Miklósnak volt, aki első felesége, Wesselényi Ferenc édesanyjának unokatestvére, Dersffy Orsolya révén jutott hozzá. Így a Wesselényiek közösségi birtokosok lettek Esterházy Miklóssal.

A Zólyomból kiszoruló Czobor család nem nyugodott bele, hogy Perényi Borbála így rendelkezett és hosszú pereskedést kezdett. Az Esterházy-Wesselényi "szövetség" sikeresen, minden eszközt felhasználva védte megszerzett birtokát. Esterházy Miklós egyszerűen nem engedte be Zólyom várába sem a Czobor család tagjait, megbízottjait, de még a megjelenő vármegyei hatóság embereit sem. Kizárólag Wesselényi Ferencnek és Miklósnak nyíltak meg a vár kapui.²³

A Wesselényi és az Esterházy család 1626-ban birtokszereződésben rögzítette a két család birtokait.²⁴ Ebben a szerző-

désben a Wesselényiek átadták zólyomi részüket cserében Esterházy Miklóstól megkapták az Esterházyak sztrécsenyi birtokrészét.²⁵

Ezzel mind a két család önálló birtok-komplexumot hozott létre.

Időközben Wesselényi Ferenc is befejezte tanulmányait. A 19 éves ifjút Esterházy Miklós vette magához. 1524-ben együtt voltak Bécsben, ahogy ez kiderül Esterházy György Krisztinához írtleveléből.²⁶ A levél végén Esterházy azt ígerte feleségének, hogy Wesselényit is magával viszi haza, ha nagy "akadékjá" nem támad. Kapcsolatukra egyaránt jellemző az atya-fió viszony és az úr-familiáris viszony.

Esterházy Miklós ekkor már elismert politikus, országbíró volt. Elkötelezett királypártiként, a török adózás elleniségként ismerték a katolikus főurat. Ő is azok közé tartozott, akik bujdosásában is kitartottak Illésházy István mellett. Az 1625-ös országgyűlés nagy többséggel választotta nádorrá Pálffy János, Nádasdy Pál és Ostrosith István ellenében. Valószínű, hogy Wesselényi is ott volt a választáskor.

Wesselényi ebben a főúri környezetben tanulta meg az udvari élet szabályait, a társas érintkezések szokásait, és bepillanthatott a politikai életbe is. Esterházy révén ismerhetve meg Rosnyák Tamást, az öreg katonát, Füleki várának urát. Talán az első találkozáskor az ifjú nem is sejtette, hogy - mintha a mese válna valóra - elnyeri majd az öreg katona leányának a kezét és utódja lesz a kapitányságban.

A béke évei hamar elröpültek. 1626-ban már ismét a hadrakelt fejedelem seregei járták a Királyi-Magyarország útjait. A kontinens politikusai sem tétlenkedtek, gondosan szövögették a Habsburg-ellenes háború és szövetség szálait. Anglia, Franciaország, Hollandia és Velence isztambuli megbízottjaikon keresztül már 1625 február 25-én felvették a kapcsolatot az erdélyi fejedelemmel. Mivel Bethlen Gábor a Habsburgokkal nem tudott megegyezni, elfogadta a nyugati protestáns hatalmak szövetségét. 1626 március elején feleségül vette Brandenburgi Katalint, egy hónappal később követét fölhatalmazta, hogy tárgyaljon a hágai szerződés országaival, maga pedig elkezdte a készülődést a háborúra.

A fejedelem türelmetlenül várta a híreket a tárgyalásokról. Az idő vésziesen múlik, lassan vége a nyárnak és a megérkező őszi esők megghiúsítanak minden csapatmozdulatot. Bethlen nem várhatott tovább. Ha eredményt akart elérni, seregét meg kellett indítania. Ezt indokolta Mansfeld megvert csapatainak Magyarország felé való visszahúzódása.

Augusztus 25-én megindultak az erdélyi seregek, ám a fejedelem útja most koránsem olyan diadalmenet, mint az első alkalommal. Mansfeld seregével ugyan egyesült az erdélyi hadsereg, de döntő csatát nem vívtak az ellenséggel. Bethlen október 10-én már a békefeltételekről tárgyalt. I. Károly angol király november 30-án a hágai szerződés országainak nevében végre aláírta Erdély csatlakozását a szövetséghez. Bethlen

Gábor december 20-án békét kötött II. Ferdinánddal.

Hol tartózkodott ebben az időben Wesselényi Ferenc?

A felelet egyszerűnek látszik; természetesen Esterházy nádor mellett van. Tudjuk, a nádor már augusztus 6-án hadfelkelést hirdetett, és Révay László naplójából az is kiderül, hogy a környezetében levő fiatal nemesek szintén vállaltak hadi szolgálatot.²⁷ Révay László néhány emberével elfogta Mansfeld néhány tisztjét és levelezését. Ám Wesselényiről semmi hír a nádor táborából.

Bethlen Gábor 1626 október 13-án a következő levelet írta Illésházy Gáspárnak: "Wesselényi Ferenc bejárónk egészségtelen állapotja miatt házához kérezvén udvarunkból, adja értésükre, hogy Kegyelmed mind várát, kastélyát elfoglaltatta volna, és ha szintén oda menne is, be nem akarná bocsátani. Azért Kegyelmedet kegyelmesen intjük sőt hadgyuk s parancsoljuk is, oda érkezvén Wesselényi Ferenc kastélyában bocsátassa be, és mi okon kellett Kegyelmednek azt elfoglalni, annak is ratioját írja meg, hogy érthessük mi is okát abbéli cselekedetnek."²⁸

Ha nem ismernénk a Wesselényi-család korábbi sorsát, történetét, méltán lepődhetnénk meg e levelet olvasva. Hiszen a levél nem mond mást, minthogy a nádor egyik legközelebb álló híve bejáró az erdélyi fejedelem udvarába, sőt e fejedelem pártfogását is élvezzi. Ilyen köpönyegforgató ember lenne Wesselényi?

Az Erdélyben és a Királyi-Magyarországon is birtokos Wesselényiek élő szimbólumai a század nagy politikai program-

jának, az ország egyesítésének. Valahol itt kell keresnünk a választ, amikor erre az ellentmondásos tényre próbálunk felelni.

Wesselényi semmi esetre sem volt köpönyegforgató. Hogy mi volt a pontos szerepe az egymásnak feszülő ellentétes koncepciók között, azt még további kutatásoknak kell tisztázni, de személye is jelzi, hogy az ellenségesnek látszó táborok között élénk párbeszéd folyt.

Bethlen visszavonulása után Wesselényit ismét a nádor környezetében találjuk.

1627-ben meghalt Wesselényi István. Édesapját 1628 telén Krakkóban, valószínűleg ugyanabban a ferences kolostorban temették el, ahol nagyapja sírja is van.²⁹ Wesselényi István sírját ma már nem lehet pontosan azonosítani. Id. Wesselényi Ferenc sírjától pár méternyire található egy hozzá hasonló 17. századi síremlék, de a szöveg rongáltsága miatt nem lehet megállapítani, hogy ki pihen alatta.

Wesselényi Ferenc ekkor töltötte be 23. évét. Legfontosabb pártfogója Esterházy Miklós lett.

A Bethlen Gábor halála után kialakult bonyolult helyzetben Wesselényit már egyértelműen Esterházy oldalán találjuk. 1631-ben jelen volt a rakamazi csatában, amikor a nádor seregét Zólyomi Dávid és ifj. Bethlen István hajdui a Tiszába szorították.

"Emberséges ember itt az sáncoknál az mieink közül senki sem veszett. Pál uram³⁰ és Bornemissza uram voltak benne, kik hajóra ragadván békével el jöttek mind háromszázad magok-

kal. Wesseli /így!/ és Batthyány uram ott voltak, hogy a sáncokhoz érkezett az ellenség, de Pál uram tisztességes szolgálatot adott nekik és idején elkütte őket. Wesselényi uramat az várbeli kapitányságra Bakos uram mellé, Batthyány uramot pedig postára ültette, hogy hirt hozzon, s mind annyi ember között is hatvanig való elég vészelt el, s kiváltképpen mink is 28-at számlálnak /így!/ az ki elesett, az több valami kompon ragadott volt s az merült nyavalyásokul el, de amit föl-
jebb is irám, ő benne bizony sok vészelt és nagyon sokan is sebesedtenek..."³¹ - írta a nádor Bosnyák Tamásnak.

A levél további részében Esterházy részletezi a békekötés utáni teendőket, még a rabok kiváltásával is van gondja, és dicséri a füleki gyalogosokat, akik igen jól viselték magukat.

Az idézett részlet alapján Wesselényi és Batthyány ismeretségét, talán barátságát 1631-től számíthatjuk. Korábbi ismeretségükre pontos adat eddig még nem került elő. Érdemes észre vennünk azt a gondoskodást, amivel az idősebbek a fiatal generációt körülvették. Biztos helyre küldték őket, nehogy egy ilyen kis jelentőséggel bíró csete-patéban elveszen a jövő nemzedéke.

1633-ban bonyolult bírósági ügybe keveredett Wesselényi Ferenc.³² Révay Ferenc Turóc vármegye főispánja bevádolta, hogy a nádor és Révay László embereivel lest vetett és életére tört. Révay László maga is ott volt embereivel együtt Wesselényi oldalán.

A turóci főispán igazságot bizonyítására több tanut is föl-

sorakoztatott, közöttük Wesselényi régi, elbocsátott szolgálta is. Annak érdekében, hogy Wesselényit minél elvetemültebbnek állítsa be korábbi eseteket is elmondattott a tanukkal, melyek Wesselényi gyilkosságra és kegyetlenkedésre való hajlamát bizonyították. A tanukihallgatások során a tanukat a kor kihallgatási gyakorlata szerint előre elkészített kérdésekre feleltették meg.

"Tudják-e vagy tudnak-e felőle valamit a tanuk, hogy nagyságos Wesselényi Ferenc ur, Nedeczky Mihály urral és ennek fiával Gáspárral együtt és a méltóságos grófnak Magyarországnádorának szolgáltaival, több cselédeivel, katonáival, saját uradalmi alattvalóival, úgymint a sztrecsényiekkal, Szent Tamás ünnepe körül /dec. 21./ a közelebbi úrvjvetelésnek utolsó hetén Sztrecsény körül összegyülekeztek, és ott Révay Ferenc úrnak s egyszersmint más jámbor s a nyílt országúton járnikeklni akaró férfiaknak útját állották? Magát Révayt megfogni s üldözni akarták és Sztrecsényen átmenni akaró embereinek szekereket, marháikat letartóztatták és továbbmenni nem engedték?

Tudja-e azt is a tanu, hogy ezután midőn Wesselényi úrnem csekély számú fegyveresével hazatért, katonái dicsekedve, egyre-másra mondogatták, hogy nekik Révay Ferencre kellett ügyelniük, s ha valahogy közébbe érkeznek elbánnának vele?

Tudja-e nem-e a tanu, azt is Wesselényi úrnemiként dicsekedék, hogy Révay Ferenc urat figyelteti, leseti, s ha megkaphatná, így-úgy elbánnék vele s életével is, hogy jövőben is ezen szándékától elállni nem akar...

Tudja-e a tanu nem-e, hogy Wesselényi Ferenc úr hajdan a Horváth János és Bárdy Pál halálának oka volt..."³³

Sajnos nem ismerjük az ellenségeskedés okát a két úr között. A zólyomi birtok-per során már láttuk, hogy a kor nemesi érdekeik védelmében semmilyen eszköztől sem riadtak vissza. Azt viszont ebben az esetben látnunk kell, hogy a kihallgatási jegyzőkönyvek csupán egy oldalról mutatják be az eseményeket, Révay Ferenc oldaláról. A kor kihallgatási módszerei pedig a sugalmazott kérdéseivel a vád pozícióját erősítették minden esetben.

Látjuk, hogy Révay ebben az esetben is igyekezett minden terhelő adatot összegyűjteni, így került a vád érvei közé Horváth János és Bárdy Pál halála. Röviden szólnunk erről az esetről is.

Wesselényi Horváth Jánossal közösen elfogyasztott ebéd után a fiatal nemeset török rabjával való megmérkőzésre biztatta. Ebben a párbajban kapott halálos sebet Horváth. A párbaj közben lépett a szobába Bárdy Pál, Wesselényi apródja, aki kérte urát, vessen véget a viaskodásnak. Wesselényi ekkor indulatosan az apródhoz vágta kardját, a tanú állítása szerint. Az erőpróbák, viaskodások valószínűleg elég gyakoriak voltak a korban. Az ebéd utáni viaskodás során, főleg ha kicsit több bor is követte az ebédet, könnyen elszabadulhattak az indulatok.

Ez az egy forrás nem elegendő, hogy megnyugtatóan tisztázzuk ezt az ügyet. Éppen ezért Wesselényiről sem mondhatunk ítéletet egy bizonyára Révay Ferenc céljainak megfelelően eltorzított tanukihallgatási jegyzőkönyv alapján. Révayt egyéb-

ként Kemény János önéletírásában így jellemezte: "Turóc vármegyében Sklabinyán lakott egy Révai Ferenc, egyébiránt mind religiójában, s mind egyéb dolgaiban igen állhatatlan, rossz erkölcsű ember."³⁴

A füleki kapitányságban eltöltött évek

1634-ben gyökeresen megváltozott az élete. Megnősült és Fülek várának kapitánya lett.

Possnyák Tamás leányát, Zsófiát vette feleségül. Az apával Esterházy Miklós révén már régi kapcsolat fűzte össze a fiatal Wesselényit.

29 éves volt, amikor élete első komoly tisztségét megkapta. Esterházy Miklós segítségét most sem nehéz fölfedeznünk. Így írt a nádor Pálffy Istvánnak, Érsekújvár és a bányavárosok főkapitányának 1634 január 12-én: "... azt kell mégis hát commendálnunk, aki örökös a jószágban, ugymint Wesselényi uramat, ki noha ifju, de jó és hasznos embert nev/el/ök belőle s rendelhetni is olyan megért és hallott-látott embert melléje, aki segítségére lehet őkegyelmének."³⁵

Fülek kulcsfontosságú vára az érsekújvári főkapitányság alá tartozott. A Zagyva völgyében északnak vezető út mentén feküdt, de közelében haladt el az Erdély felé vezető nyugat-kelet irányú út is.

Legfontosabb feladata a bányavárosok védelme volt. Sokszor volt célpontja a török portyázásoknak, de a fülekiek is többször szerveztek különböző céllal vállalkozásokat a hódolt-ság területére.

A portyázásoknak volt egy sajátos gazdasági vonatkozása is. Ez pedig a foglyok ejtése, akiket azután váltságdíj ellenében engedtek szabadon. Wesselényi Fülekről írt leveleiben is fontos helyet foglalnak el a foglyokkal és váltságdíjakkal foglalkozó sorok.

A végvári kapitány feladatai közé tartozott a hírek továbbítása, az információk gyűjtése és egyéb felderítési feladatok végrehajtása. Wesselényi szintén megszervezte saját hírszolgálatát, részben saját embereiből, részben az elődjétől örökölt emberekből.

Az akkori viszonyokhoz képest ez a hírszolgálat nagyon jól működött. Bethlen István 1636 október 6-án Szalontánál vívott csatájáról Wesselényi öt nappal később értesül és küldi tovább a híreket Pálffyknak.

"Van Gyulánál emberem, megjüvén Nagyságodat éjjel-nappal tudósítom felőle."³⁶ - írja felettesének ugyanabban a levélben. "Bizonyosan hozzák hírül - írja egy másik, korábbi levelében - hogy ez jövő héten Bethlen Istvánnal az török megindul Erdély felé, de félsz, hogy más álnokságot ne gondoljon."³⁷ Az utolsó sorban találjuk az állandó ébrenlét, vigyázás okát; a török álnok, kiszámíthatatlan, minden mozdulatát figyelni kell.

A fiatal kapitány nagy energiával és buzgalommal vetette magát a munkába. Pálffyhoz írt leveleiben nem győz mentegőzni, hogy ő nem harcolni küldte ki embereit, csak a török portyázók visszaűzésére, esetleg nyelv /kivallatható fogoly/ szerzésére.

1638 május elején megszervezte Hatvan, - török végvár -

megtámadását.

Sötét májusi este volt. A Mátra sűrű erdeiben vagy harminc fáradt török gyalogos tartott hazafelé, Hatvanba. Kimerültek voltak, a nap, mely mögöttük állt, megviselte egész lényüket. A közeli hódoltsági falvakat kellett újabb szolgáltatásra kényszeríteniök. Az örökös vita a gyaur ebekkel, majd a kényszerítő brutalitás, hogy végrehajtsák a bég parancsát; szenvedés ez az igaz hit harcosának is. Most csak egy dolog élteti a fáradt némasággal lépdelő csapatot, hogy hamarost ha-zaérnek. De Allah nem adta meg nekik a békés hazatérés örömét.

A sötét erdő árnyai hirtelen egész határozottan ellenséges katonák alakját vették fel. A kis csapat hirtelen megtorpant, nem látták pontosan, hogy milyen nagy az ellenség ereje, csak néhány fekvő, pihenő alakot pillantottak meg. Portyázó ellenség, ki túl messzire merészkedett, és most itt szeretné kivárni a reggelt. Fegyvert töltöttek és lőttek. De lövésük mintha a pokol ördögeit idézte volna fel.

Megvadult lovak nyerítése, felbolygatott emberek ordítása repesztette szét az erdő csendjét. A megdőbönt törökök nyakába pillanatok alatt többszáz katona zúdult, és a fáradt nap után legtöbbjüket az örök pihenés várta.

Történt pedig mindez akkor, amikor a két császár a leg-határozottabban tiltotta a végeken a harcot, a béke megbontá-sát.

Ali bég felháborodott levele hamarosan megérkezett Pálffy Istvánhoz.

"Csak effelől kellett levelém által megtalálnom Kegyel-

medet, mint vitéz barátomat, hogy ez napokban elmulván Wesselényi Ferenc az füleki főkapitány ilyen mód nélkül való dolgot cselekedett. Ez elmúlt vasárnap éjjel, hogy alá jöven az mi földünkre, csak közel Hatvan várához, /.../ az lesben állván gyalogjaival, némettel és lovassal, voltak vagy öt vagy hatszázan, hogy minket hatvani vitézeket megcsufolna, lovainkat és csordánkat elhajtsa. Annak előtte küttem volt Gyöngyös körül való falukra harminchárom gyalog legényt, hogy eljárják azokat az falukot, valamely falun az Hatvan szandzsáksághoz tartozó, hogy palánkfát hozzanak ez várnak épületire. Onnét azok az vitézek visszatérvén és hazajüvén ott az lesben reátaláltak Wesselényi Ferencre, hogy az völgyben mint az csorda úgy feküdtek. Azért az vitézek harminchárman voltak, hozzá-lövöldöztek és megfutamodtak mindgyárt, az ötszáz ember lovainkat elhadták, fegyvereket elhadták, fegyvert, köpönyeget és egyéb portékát három kocsival hoztanak is az vitézek. Mind-ezeknek felette negyven lovat és három fejet és egy elevent az ő maga főlovát is három pisztol puskával és öt farkasbőrrel és egy réz dobbal. Ilyen szép nyereséggel járt ő urasága. Azért mind az hatvani vitézek utána ment volt, hogy eleit vegye, annak köszönje, hogy nem találták, mert bizony dolog, hogy annál is rutabbul járt volna."³⁸

De hallgassuk meg Wesselényit is, május 3-án ő is elküldte jelentését Pálffynak.

"Nagyságodnak alázatosan szolgálók

Az mint minap Nagyságodnak Kegyelmes uram megirtam, hogy az hatvaniaknak untalan való rajtunk való regnálását, ciripelését

eluntam, utánuk indultam vala, kiket még az Mátrán innét előtalálván elvonultak vala az Mátrán által, mink utánok menvén. Gyöngösön tul megsötétedvén nyergeltünk elfáradt állapottal lévén, az katona aludt némely veszteg ült. Ugyanazon törökök ránk ütven, véletlen hozzánk lövöldöztek, az lovakba mintegy 30 való elszaladott és ott közülünk ötig valót megöltek, de osztán gyalog nekik szálván az bokroknak 13-at elevenen hoztunk, 15-öt benne levágtunk két pribékkel együtt, de az lovakba már feleset visszahoztanak, még mintegy 18 van hátra benne. Sebes van feles közöttünk. Az gyalog dobosunkat meglővén, az dobot ott találták az gazba, ezzel nagyobb kárt nem vallottam. Tudom Nagyságos uram az hamis, irigy nyelvek más különben fogják Nagyságodat informálni, de az Istennel bizonyitom, sem vár alá nem küttém, sem várat nem látánk, hanem inkább ők ütöttek reánk, ha azért valaki Nagyságod előtt vádolna, kérem alázatosan Nagyságodat, hitelt neki ne adjon, minden üdökben az Nagyságodat Kegyelmes gratiájába ajánlom magamat."³⁹

Izgalmas feladat a két levél összehasonlítása. Nézzük először Wesselényi csapatának létszámát!

Ali bég öt-hatszáz emberről beszélt, míg Wesselényi szemérmesen elhallgatta, hogy hány emberrel indult el a hatvaniak üldözésére, sőt már az első sorokból látszik, hogy a füleki kapitány igyekszik minél jelentéktelenebbnek föltüntetni akcióját. Vajon van-e más forrásunk, melyből megtudhatjuk Wesselényi kis seregének létszámát?

Esterházy Pál zólyomi és nógrádi kapitány levelei között találjuk meg kérdésünk megoldását. 1638 május 2-án ezt írta

Pálffyknak: "Wesselényi uram most hatodfélszázad magával va-
gyon Hatvan alá, maga írja nékem tegnap, és csak eddig is pró-
bálhattak, ha kivették őket. Ma jönnek Hatvan felől embere-
im, azt hiszem megértem mivel járnak."⁴⁰

Ezek után elfogadhatjuk, hogy Wesselényi hatszáz katoná-
val indult Hatvan alá. Még egy fontos tényben megegyezik Ester-
házy és Ali bég levele, és ez Hatvan említése.

Wesselényi élénken tiltakozott az ellen, hogy ő Hatvan
alá ment volna. Sőt látnokként megjósolja, hogy ellenségei mi-
lyen vádakat fognak felhozni ellene; ezt pedig nem magyaráz-
hatjuk másképpen, mint azzal, hogy Wesselényi valóban Hatvan
alatt járt.

Hatvan fontos végvár, a Budát őrző török védelmi rend-
szer része. A Zagyva völgyében futó utak Hatvannál lépnek ki
a hegyek öleléséből az Alföld tágas vidékeire, Fülel ellenté-
tes párjának is nevezhetnénk. Kiemelt fontossága miatt érthe-
tő, hogy Wesselényi célpontul választotta.

Természetesen nem állítjuk azt, hogy Wesselényi a vár
elfoglalását tervezte, hiszen ez irreális cél lett volna, de
ne felejtsük el, hogy a kor politikusai és katonái egyre kö-
zelebbnek látták a török ellenes háború megindulását, ezért
minden katonai akció célja túl azon, hogy az ellenségnek kárt
okozzon, elsősorban a felderítés, az ellenség erejének, várái-
nak kipuhatólása volt.

A füleki kapitány merész vállalkozása kudarcot vallott.
Esterházy Pál napokkal később így írt róla Pálffy Istvánnak:
"Wesselényi uram nem igen szépen járt annyi néppel, volt né-
met gyalog is véle s azok viselték jól magokat, mert talán szín-

kapitány ha akarná se tudná már megállítani Wesselényit.

Az akciót a füleki főkapitány nem szervezhette meg egyedül. Seregének létszáma is jelzi, hogy kapott segítséget. Fel kell tételeznünk, hogy Esterházy tudott az akcióról, és segítette is pártfogoltját. Közismert, hogy Esterházy nádor még az udvarral szemben is támogatta, segítette a különböző kisebb vállalkozásokat. Batthyány Ádám 1633-ban Székesfehérvár ellen kísérelt meg hasonló támadást, ami szintén hasonló kudarccal végződött, ám Esterházy védelmébe vette a harcias grófot.⁴³

Wesselényi 1638 februárjában III. Ferdinánd feleségének, Mária királynének a koronázásán a nádor apródja Pozsonyban.⁴⁴ Az ünnepségen Batthyány Ádám és Forgách Ádám is jelen volt. Nem csodálkoznánk, ha a további kutatások kiderítenék, hogy a hatvani támadás terve már itt megszületett a nádor környezetében.

Az európai hadszíntereken lekötött Habsburg udvar érthetően igen komolyan tiltotta az ellenségeskedést a határvidéken. Ezért kellett Wesselényinek mindent megtennie, hogy elejtesse ezt az ügyet, ami feltehetőleg nem volt könnyű. Még a hónap végén, május 22-én is azt bizonygatta Pálffyhoz írt levelében, hogy csak irigyei, ellenségei torzítják el a valóságot, minden úgy igaz, ahogy ő ezt első jelentésében megírta.⁴⁵

A hatvani eset keltette viharok elcsitultak, és Wesselényi katonai erényeit a Habsburg udvar is elismerte a későbbi években. 1642 júliusában a Habsburgok oldalán magyar sereg-rész parancsnokaként harcolt Morvaországban, régi tanulmányai-

nak a színhelyén, Olmütz alatt. A várost még az év tavaszán foglalták el a svéd seregek, és a Habsburg hadvezetés Lipót főherceg parancsnoksága alatt júliusban indította meg ellen-támadását.

Esterházy nádor így írt Wesselényi feladatáról: "Ma érkezett levelem az Hercegtől ő felségétől s a generálistól is, hogy maturáljam /siettessem/ Wesselényi uramnak és az magyar vitézlő népnek beküldését /... a levél itt kiszakadt/ ő felsége az armadával Berényből egyenesen Olmütz alá s megszállotta, ezeknek is azért nem Berénybe, amint azelőtt ordináltuk volt, hanem egyenesen az armada után kell Olmütz felé menniek."⁴⁶ Wesselényi elindulásáról pedig Esterházy Pál július 16-án írt leveléből értesülünk: "Tegnap indítánk meg Wesselényi uramot Nagyságos uram, ma nézi meg hadait s által is kél az hegyen s holnap Szokolcánál leszen."⁴⁷

Wesselényi 1644-ben, 39 éves korában már sok harctéri tapasztalattal rendelkező képzett katonatiszt. Ebben az évben, Bethlen Gábor óta először újra az erdélyi fejedelem csapatai járták az ország útjait. A fejedelem seregei március végére Füleket is elérték.⁴⁸

Az erdélyi seregek vezéreivel Wesselényi április 19-én megegyezett, mely egyességről Haller Gábor naplójában így emlékezett meg: "Reverzalist adott Wesselényi Ferenc az neutrálisságról, melyet menten megszegett."⁴⁹

Wesselényinek Kemény Jánossal és Bakos Gáborral kellett tárgyalnia. A füleki kapitány és Bakos között régi ismeretség volt. 1631-ben Bakos még a nádor oldalán, a császár pártján

harcolt Rakamaznál, Tokaj parancsnoka volt. Esterházy Pál a fiatal Wesselényit hozzá küldi be a várba a helyzet válságosra fordultakor. De még egy bizonyítékunk van Wesselényi és Bakos jó kapcsolatára, ez pedig Bakos Gábor halálára írt versek egyik versszaka. A költeményben a haldokló Bakos búcsúzik barátaitól, fegyvertársaitól és így említi Wesselényit:

"Méltóságos Wesselényi Ferenc Uram
Kinek sok dolgait szemeimmel láttam
Mikor edgyütt másutt melletted forogtam
Atyafiuságos sógorságban voltam."⁵⁰

Bakost máshol így dicséri a vers:

"Híven és igazán szolgált urainak,
Hol az győzhetetlen Római Császárnak,
Hol Erdélyi fejedelem méltóságának."

Wesselényinek valószínűleg nem volt nehéz megegyeznie az erdélyiekkel.

Az 1644-es háború értékelése igen nehéz feladat. A magyarországi eseményeket nem szakíthatjuk ki a harmincéves háború láncolatából. Európa a békére készült, a hosszú hadakozás kimerítette a küzdő feleket. A hadszíntereken a csapatok vonulása egyre inkább háttérbe szorult a tárgyalóasztalnál ülő politikusok szavával szemben. A katonák törekvése az volt, hogy a politikusok érveit minél jobban alátámasszák.

Valószínűleg I. Rákóczi György törekvése sem volt más, mint jelezni a nyugati szövetségesek felé, hogy Erdély is helyet kér az európai hatalmak közt a tárgyalásokon.

Wesselényi számára az 1644-es év a nagy siker éve volt. Murány meghódításával az uralkodó kegyeit is elnyerte. Széchy Máriával kötött házassága pedig nemcsak birtokait gyarapította, hanem egész életére hatással levő kapcsolat születését is jelentette.

Murány elfoglalása⁵¹ olyan időben történt, amikor a háborús viszonyok lehetővé tették a könnyű és gyors birtokszerzéseket. Illésházy Gáborral szemben, aki az erdélyi fejedelem oldalán állt, Wesselényi könnyen hivatkozhatott a hadi jogra. Így nyert foglалását a Habsburg uralkodó elismerte, Murány örökös urává tette. A háború előbb említett jellege miatt is könnyű volt Wesselényi helyzete. A felvonuló és csak kisebb ükőzeteket vivó seregek között, az erdélyi táborral megegyező Wesselényi könnyen tudta saját csapatait személyes céljai érdekében mozgatni.

Wesselényi Ferenc kapcsolatai és közéleti szereplése

A végvári kapitány életét nemcsak a hadakozás, a monoton helyőrségi szolgálat töltötte ki. Levelezésének eddig megismert részletei azt bizonyítják, hogy szoros kapcsolatot tartott barátaival. Az eddig megismert barátok sorába be kell illesztenünk Zrinyi Miklóst is. Sajnos nem tudjuk, hogy hol és mikor kezdődött kapcsolatuk. Wesselényi 1644 március 25-én meleg hangú levélben kíván gyógyulást a betegeskedő Zrínyinek.

A levélben többször előforduló "édes vitéz öcsém" megszólítás régi, baráti kapcsolatra utal.⁵²

Batthyány Ádámmal is igen bizalmas levelezésben állt a füléki kapitány. Tudjuk, hogy kapcsolatuk Esterházy Miklós udvarában kezdődött. Barátságuk ékes bizonyítéka az egymásnak gyakorta küldött ajándékok. Batthyány 1644 őszén írta gazdasági naplójába, hogy pár forintot adott egy embernek, aki ajándékot hozott Wesselényitől.⁵³

Más alkalommal pedig Wesselényi köszönte meg barátjának kedves ajándékait. "Forgách Zsigmond uram az Kegyelmed kütte egy pár pisztolt, és karabélyát megkütte, nagy kedvesen vettem Kegyelmedtől, engedje Isten, hogy sok vitézek közt járván az Kegyelmed jó hírét nevét hordozhassam vélek s török omolhasson belőlek."⁵⁴

Esterházy Miklóstól szintén gyakran érkeztek ajándékok a füléki kapitány számára. Most csupán a nádornak feleségéhez irt leveléből idézünk: "Az én ruhás ládámban vagyon egy pár pisztol, akit Wesselényi uramnak ígértem, de otthon felejtettem. Egy bizonyos embertől küldjétek Brezányi kezébe azt is, hogy megküldje ide."⁵⁵

A fiatal kapitány gyakran volt távol Fülektől. Hol családi, vagy birtok ügyekben utazott el Erdélybe vagy Lengyelországba, hol más megbízatásokat teljesített. Már ekkor gyakran látogatta a stubnyai fürdőt. "Mivel az hírek lecsendesedtek /noha már majd alkalmatlan üdőbe/ az Nagyságod gratiájából egészségem curálására az hévizbe Stubnyára megyek."⁵⁶ - értesítette Rálfy 1636 júniusában. A hatvani próba után is a hévizi

fürdőben pihente ki fáradalmait.

Wesselényi politikai megbízatásokat is teljesített.

1643 februárjában II. Rákóczi György és Báthori Zsófia esküvőjén a Királyi-Magyarország nádorát képviselte. Esterházy választása nem véletlenül esett az erdélyi rokonsággal és kapcsolatokkal rendelkező füleki kapitányra. Az esküvőről három leírás is a rendelkezésünkre áll. Az első Esterházy nádor számára készült, a második Jerzy Ballaban lengyel királyi követ naplója, a harmadikat pedig Haller Gábor készítette.⁵⁷

A nádor követe január 25-én érkezett Somlyóra, ahol száz gyalog és ötven lovas fogadta a menyasszony részéről. Este Wesselényi találkozott Báthori Andrásnéval és a vacsorán a főhelyre terítették a számára.

Másnap megérkeztek a fejedelem leánykérő követei, akiket ~~Báthoriné~~ Wesselényivel az oldalán fogadott és az elővezetett ~~Báthori~~ Zsófiát a kérőknek a nádor követe adta ki.

Wesselényit Gyulafehérváron is nagy tisztességgel fogadták. Megérkezésük után a fejedelem vacsorát adott a menyasszony kísérete tiszteletére, mely vacsorán a fejedelem két oldalán fia, György és Wesselényi ült. Az ünnepség végén a fejedelem két fia, György és Zsigmond, valamint Kornis Zsigmond is felszerszámozott paripát ajándékozott a nádor követének.

Az esküvő politikai jelentőséggel is birt. Már maga az a tény, hogy több uralkodó elküldte követét bizonyítja, hogy Erdély nagy igyekezettel kapcsolódott be az európai diplomáciába. Jelen volt a Német-Római Császár követe, Jakusith György egri püspök személyében, a lengyel király követe, a kurlandi

herceg követe, a román fejedelemségek követei és természetesen a Királyi-Magyarország nádorának a követe. Rajtuk kívül számos más követ is jelen volt, vajdák, városok követei.

Wesselényi az esküvő után nem Fülekre tért vissza, hanem Lengyelországba utazott. Útjának célját sajnos jelenleg nem ismerjük, csak feltételezhetjük, hogy családi okokon kívül talán valami más célja is volt útjának.

Hogy feltételezésünket megindokoljuk ahhoz előbb meg kell vizsgálnunk a Királyi Magyarország és Lengyelország kapcsolatát.

1638 májusában a francia "Gazette de France" világgá röpitette a szenzációt, hogy János Kázmért, a Waza uralkodóház tagját, a lengyel trón örökösét, XIII. Lajos unokatestvérét Tour de Bouc kikötőjében feltartóztatták és elfogták. A lap értesülései szerint bebörtönzésének oka, hogy a portugál alkirályi trón megszerzése érdekében utazott volna Spanyolországba.⁵⁸

János Kázmér 1609 március 22-én született; III. Waza Zsigmond és Habsburg Katalin gyermeke. A jezsuitáknál folytatott tanulmányai befejezése után a lengyel diplomácia "utazó" követe lett.

1637-ben a pozsonyi országgyűlésen is megjelent, beszélt a rendek képviselőivel és valószínűleg Esterházy Miklóssal is tárgyalt. A 17. század első felében Lengyelország és a Királyi-Magyarország hagyományosan a Habsburg hatalmi szférába tartozott. A lengyel uralkodók a Habsburgokkal való szövetséget házasságokkal is megerősítették. János Zsigmond test-

vére IV. Ulászló király 1637-ben e szövetség megerősítése érdekében vette el III. Ferdinánd testvérét Cecil Renáta hercegnőt. János Zsigmond természetesen a lengyel-habsburg szövetség jegyében tárgylhatott és spanyolországi útja is ezzel lehetett kapcsolatban.

A francia diplomácia éber szemekkel figyelte a Habsburgok minden mozdulatát a kontinensen. Legfőbb célja a Habsburg szövetségi rendszer megbontása volt. Erre három féle lehetősége volt; az első a török felhasználása, a második a törökökön keresztül Erdély felé mutatott, a harmadik pedig Lengyelország leválasztása a Habsburg szövetségi rendszerről.

A francia politika izgatottan figyelte János Kázmér minden mozdulatát, és amikor Pozsonyból Észak-Itálián át egyenesen Spanyolországba indult nem várhatott tovább. Meg kellett akadályoznia, hogy a Habsburg szövetség Lengyelország közreműködésével még jobban megerősödjön déli határainál. János Kázmér két évig volt a francia király kényszerű vendége. Miután elengedték hamarosan belépett a jezsuita rendbe, 1643 október 2-án fogadta a jezsuita rendfőnök és a pápa, 1645-ben már kardinális. 1646-ban pedig a francia diplomácia sikereként már francia menyasszonyt kísérhettek IV. Ulászló királyhoz. János Kázmér nem marad sokáig szerzetes, bátyja halála után külön engedéllyel kilépett a rendből, és feleségül véve az özvegy királynét lengyel király lett.

De térjünk vissza a magyar politikához!

1637-ben Esterházy nádor Fálffy Istvánhoz irt levelében már jelzi a lengyelek megérkezését. "Az lengyelek megjüttek volt

hozzám, igen örömet értem, hogy co/m/ponálta /megbeszélte/ azoknak is dolgát Kegyelmed."⁵⁹

Vajon mi lehetett a magyar politikusok célja a lengyel tárgyalásokkal?

Pontos választ további kutatások nélkül nem lehet adni, csak feltételezéseink vannak. Esterházy török ellenes terveiben fontos helyet foglalhatott el a Lengyelországgal való szövetség.⁶⁰ Ez pontosan beleillett Esterházy Habsburg orientációs terveibe. János Kázmér pozsonyi tárgyalásai is ebben a témakörben mozoghattak. Ám a francia Habsburg ellenes politika Esterházy számításait is keresztülhúzta.

Esterházyék a lengyel herceg sorát a fogság ideje alatt is figyelemmel kísérték, szabadulását pedig Esterházy 1640 december 26-án írt levelében tudatta Pálffyval, miszerint Kázmér herceg eljött Párizsból, de nem szökve, hanem elengedték.⁶¹

Kázmér másodszor 1642 július végén, augusztus elején járt ismét a Királyi-Magyarországon. Esterházy semptei birtokán fogadta. Tárgyalásaikról sajnos most sem tudunk pontos adatokat.⁶²

A lengyelek elutazása után levelekkel tartották a kapcsolatot. Wesselényi 1642. november 26-án a következőket írta a nádornak: "Ezen órában érkezék vajda uramtól ő Nagyságától e levél, parancsolván ő Nagysága, hogy mentől hamarább megküldjem Nagyságodnak, azzal ajánlván ő Nagysága magát, hogy mihelyt Casimirtől elérkezik a válasz, azt is éjjel-nappal megküldi Nagyságodnak."⁶³

Wesselényi személyes kapcsolatait kihasználva valószí-

núleg összekötő volt a magyar és lengyel politikusok között. Későbbi politikai kapcsolatait is ekkor alapozta meg. Az 1660-as évektől kimutatható Wesselényi és János Kázmér király személyes ismeretsége, nem lehetetlen, hogy kapcsolatuk gyökerei a füleki kapitányi évekig nyúlnak vissza.

Wesselényi IV. Ulászlótól régi és hűséges szolgálatai jutalmául Lengyelországban újabb birtokot kapott 1645 június 30-án. Ezt a birtokot később a krakkói szejm és János Kázmér is megerősítette, nemcsak számára, hanem özvegye és örököse Széchy Mária és Wesselényi László számára is.⁶⁴

Wesselényi Ferenc életének igazi sorsfordulója 1644-45-ben volt. 1645 szeptemberében meghalt Esterházy nádor, tanító-mestere, példaképe. Politikájának céljait hívei, így Wesselényi is vitték tovább. Az elkövetkező évek fogják eldönteni, hogy Wesselényi vajon önálló politika folytatására is képes, vagy patrónusa elvesztése után pályája megakad. A tovább folytatódó kutatások célja ezt bemutatni.

Rövidítések jegyzéke:

AÉt	=	MTA Értekezések a történeti tudományok köréből
EKK	=	Egyetemi Könyvtár Kézirattára
EOE	=	Erdélyi Országgyűlési Emlékek Monumenta Comititalia regni Transylvaniae 1540-1699 Szilágyi Sándor I- XXI. /Bp. 1875-1898/
HK	=	Hadtörténeti Közlemények /Bp. 1888-1944; 1954 -/
LTAKK	=	Lengyel Tud.-os Akad. Könyvtárának Kézirattára
MTAKK	=	MTA Kézirattára Könyvtára
MTT	=	Magyar Történelmi Tár I. sor I-XII. /Pest 1855-1863/ II. sor. XIII-XXV. /Pest 1867-1878/ III. sor. XXVI-XXVIII. /Bp. 1914-1934/
OL	=	Országos Levéltár
OSZKK	=	Országos Széchenyi Könyvtár Kézirattára
RMKT	=	Régi Magyar Költők Tára XVII. sz. I- /Bp. 1959-/
SZ	=	Századok
TL	=	Történeti Lapok I-III. /Kolozsvár, 1874-1876/
TT	=	Történelmi Tár

Jegyzetek

1. Báthori István lengyel király udvaráról a következő műveket forgattam haszonnal:
Veress Endre: Báthory István király Bp. 1937
Barlay Ö. Szabolcs: Romon virág Bp. 1986
2. A család eredetével a következő munkák foglalkoznak:
Deák Farkas: A Wesselényi család őseiről
 AÉt 1878 85 o. és TL 1878
- " - Wesselényi Ferenc nádor Sz 1882
valamint: Kővári László: Erdély nevezetesebb családai
 Kolozsvár 1854
 Forgon Mihály: Gömör-Kishont vármegye nemes
 családai Kolozsvár 1909
 Nagy Iván: Magyarország családai
 Pest 1857-1868 .
3. Deák Farkas: Adatok a Wesselényi családra TL 1874
4. TF 1891 145-147 o.
5. Archiwum Jana Zamoyskiego I-IV; I-II. /Varsó 1909/;
 III. /Varsó 1913/; IV. /Krakkó 1848/
 II. - 567., 568., 607. számú irat
 III. - 931.; 962. számú irat
 IV. - 1193. számú irat
6. Veres Endre: Báthory István király Bp. 1937
7. Jan de Simon építész. A debnói kastélymúzeum kiállításának adata.

8. uo.
9. Sz 1872 348.o.
10. OL P 702 Wesselényi család levéltára 1. tétel
11. uo.
12. Ezúton kell köszönetet mondanom Csóka Gáspárnak és Fazekas Istvánnak, akik lehetővé tették a győri bencés rend könyvtárában található jezsuita könyvtár hagyatékának a megtekintését.
Az említett Seneca kötet itt található. A jezsuita hagyaték katalógusát Fazekas István készíti el.
Itt kell megemlítenem, hogy a könyvben található possessor bejegyzés értelmezésére még nem vállalkozhatom, azonosításán még dolgozom; ezért szerepel a szövegben csupán a tükörfordítása.
13. A nagyszombati iskolázást Deák Farkas tanulmánya /Sz 1882/ és az aláírt váltó szövege alapján kell elfogadnunk.
14. OL P 108 Esterházy Rep. 29
15. TT 1888 196.o.
16. Károlyi Árpád: Illésházy István hűtlenségi pöre Bp. 1883
Eckhard Sándor: Balassi-tanulmányok Bp. 1972 Balassi Bálint utóélete című fejezet
17. uo.
18. OL E 148 N.R.A. fasc. 1702 film 6268
19. uo.

20. EKK mikrofilmen
21. Bethlen Gábor fejedelem levelezése Bp. 1887 242 o.
22. OL E 196 Thurzó család levéltára fasc. 30. 8.cs.
Kiadta: Pettkó Béla TT 1887
23. OL E 148 N.R.A. fasc. 1702 film 6268
24. OL P 108 Esterházy Rep. 29
25. uo.
26. Esterházy Miklós levelei Nyáry Krisztinához
Kiadta: Merényi Lajos TT 1901. 356.o.
27. Révay László naplója kiadta: Dualszky János MTT III.
245-254 o.
28. Bethlen Gábor és Illésházy István levelei 1619-1629
MTT XXVII. 99.o. Bp. 1915 Szerk.: Szádeczky K. Lajos
29. Krakó ul. Franciszkanska 4.
30. Esterházy Pál
31. MTAKK Pálffy István levelezése MS.10.091
Lukinich Imre másolatai a vöröskői Pálffy levéltárból.
32. Deák Farkas: Hadadi Wesselényi Ferenc gyilkossági vád
alatt Sz 1876
33. uo. Deák Farkas forrásközlése.
34. Kemény János önéletírása Magyar Remekírók 1980 66.o.
35. MTAKK Pálffy István levelezése Ms 10.091
36. uo.

37. uo.

38. uo.

39. uo.

40. uo.

41. uo.

42. uo.

43. Péter Katalin: Esterházy Miklós Bp. 1985

44. Kovachich Márton György: Scriptorum Rerum Hungaricarum
Monores I-II Buda 1798 I. 304-305 o.

45. MTAKK Pálffy István levelezése Ms 10.091

46. uo.

47. uo.

48. Az erdélyi sereg közeledéséről Wesselényi pontosan tájé-
koztatta fölötteseit: lásd:

Merényi Lajos: Wesselényi Ferenc levelei füleki kapi-
tánysága idejéből HK 1893

49. ETA IV. Haller Gábor naplója 92.o.

50. RMKT X. Bakos Gábor temetésére írott versek 308 o.

51. A vár elfoglalása sok vitát kiváltott már a maga korában
is. Újabb adatok nélkül most nem elemezzük ezt az ese-
ményt. Csupán a korabeli közvélemény egyik hangjának be-
mutatására álljon itt egy példa Kassa város jegyzőkönyvé-
ből, ahol a belpolitikai hírek tárgyilagos leírása között
olvashatjuk ezt a mondatot: "Mert ha Veseleni egy asszony

- által Murány várát occupálhatta, ki tudja másutt is mit nem cselekedhetnék." TT 1909 315.o. közli: Kemény Lajos
52. Merényi Lajos: Wesselényi Ferenc levelei füleki kapitánysága idejéből HK 1893
53. Batthyány Ádám naplókönyve 1644-ből
OSzKK 38 Föl. Hung.
54. OL P 1314 Batthyány Ádám levelezése Wesselényi Ferencsel
1637-1665 filmen No 51350-51388
55. Esterházy Miklós levelei Nyáry Krisztinához
kiadta: Merényi Lajos TT 1900 294.o.
56. MTAKK Pálffy István levelezése Ms 10.091
57. 1. BOE X. 353-362
2. LTAKK /Krakkó/ No 1656
3. ETA IV. 82-84.o.
58. Wladislaw Tomkiewicz: Viczieri kardynala Varsó 1957
59. MTAKK Pálffy István levelezése Ms 10.091
60. Legutóbb Péter Katalin is ezt állapította meg Esterházy Miklós életrajzában.
61. MTAKK Pálffy István levelezése Ms 10.091
62. uo.
63. uo.
64. Akta sejmików województwa Krakówskiego /Krakkó város tanácsának jegyzőkönyvei/
II. /1621-1660/ 668.o.
III. /1661-1673/ 194.o.; 221-2.o.; 241 o; 265 o. és 486.o.